

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»
ТзОВ «АЙКЮ ХОЛДИНГ»**

ЯРОШЕВИЧ Н.Б., КОНДРАТ І.Ю., ЯКИМІВ А.І.

БЮДЖЕТНА СИСТЕМА: ПРАКТИКУМ

Навчальний посібник

Рекомендовано Науково-методичною радою
Національного університету «Львівська політехніка»

Видавництво «Новий Світ – 2000»

Львів 2020

УДК 336.14+336.2+336.5

ББК 65.9(4Укр)261.3+65.9(4Укр)261.4+65.9(4Укр)261.5+65.9(4Укр)261.6

Я77

Рекомендовано
Науково-методичною радою
Національного університету «Львівська політехніка»
для студентів спеціальності
072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
(протокол № 40 від 24.01.2019 р.)

Ю.Б.Іванов – заступник директора з наукової роботи Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку Національної академії наук України, д.е.н., професор, Заслужений економіст України

М.І.Крупка – завідувач кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту Львівського національного університету імені Івана Франка, д.е.н., професор, Заслужений діяч науки і техніки України

Ю.В.Пасічник – професор кафедри фінансів Національного університету біоресурсів і природокористування України, д.е.н., професор

Я77

Ярошевич Н.Б. Бюджетна система: Практикум: Навчальний посібник / Н.Б.Ярошевич, І.Ю.Кондрат, А.І.Якимів.– Львів.: «Новий Світ-2000», 2020. – 400 с.

ISBN 978-617-7519-26-2

У навчальному посібнику в інтегровано-структурованому вигляді розкривається теорія і практика формування бюджетної системи України, що дозволяє сформуванню у студентів сучасні знання щодо сутності бюджетної системи, її функцій, структури, методів і джерел доходів бюджетів, напрямів та форм бюджетних видатків, витрат бюджетів на обслуговування і погашення боргових зобов'язань. Для кращого сприйняття та поліпшення якості засвоєння матеріалу в посібнику за темами дисципліни використано завдання (кейси, семінари, задачі), які сприятимуть упорядкуванню знань, набуттю умінь та поглибленому вивченню бюджетної системи. Практикум призначений для студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, аспірантів, науково-педагогічних і практичних працівників

ISBN 978-617-7519-26-2

УДК 336.14+336.2+336.5

© Ярошевич Н.Б., Кондрат І.Ю., Якимів А.І., 2020

© Національний університет «Львівська політехніка», 2020

© ТЗОВ «АЙКЮ ХОЛДИНГ», 2020

© ФОП Піча С.В., ПП «Новий Світ – 2000», 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	5
КЕЙС №1. Фінансова модель суспільства	9
КЕЙС №2. Децентралізація фінансової системи в Україні	37
КЕЙС №3. Видатки зведеного бюджету України	52
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №1. Видатки бюджету. Доходи бюджету: податок на доходи фізичних осіб та військовий збір..	63
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ №2 Доходи бюджету: ПДВ, податок на прибуток і акцизний податок.	68
КЕЙС №4. Фіскальна ефективність ПДВ в Україні	76
КЕЙС № 5. Фіскальна ефективність ПДФО в Україні	95
КЕЙС №6. Податок на прибуток/Податок на виведений капітал	117
КЕЙС №7. Єдиний податок та розвиток малого бізнесу в Україні	142
КЕЙС №8. Фіскальна децентралізація та фінансова самостійність місцевих бюджетів в Україні.	162
КЕЙС №9. Соціально-економічна база зростання бюджетів місцевого самоврядування (на прикладі м. Львова)	188
КЕЙС № 10. Дефіцит – кредит – борг	202
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1. Бюджетний процес і його учасники	226
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2. Стадії бюджетного процесу на загальнодержавному рівні	227
СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3. Стадії бюджетного процесу на	

місцевому рівні	227
ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 3. Оплата праці в системі дошкільної та шкільної освіти	228
КЕЙС №11 Фінансування інклюзивної освіти в Україні	234
КЕЙС №12. Модель організації схеми охорони здоров'я в Україні та її фінансування	238
КЕЙС №13. Бюджетне фінансування соціального захисту в Україні	260
КЕЙС №14. Бюджетне фінансування дефіциту кошторису пенсійного фонду України	273
КЕЙС №15. Бюджетне фінансування пільгових перевезень в Україні	298
КЕЙС №16. Пільгове оподаткування сільського господарства в Україні: наслідки для бюджету	321
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	340
ДОДАТКИ	377

ВСТУП

Попри тривалий перехід від планового функціонування економічної системи до ринкового устрою, а також значні перетворення у фінансовій, економічній та соціальній сферах, економіка України останні два десятиліття все ще перебуває на етапі трансформації.

Процес становлення ринкових відносин та фінансової системи України, супроводжується змінами в законодавстві, розвитком інституцій, масштабними структурними перебудовами, які впливають на низку галузей економічної системи, відходом від принципів соціальної орієнтації економіки, пошуком оптимальної економічної політики тощо. В результаті цих процесів поряд з позитивними трансформаціями, поглибилися асиметрії та дисбаланси соціально-економічного розвитку, посилюються ризики економічної та соціальної нестабільності, спостерігається поглиблення системної кризи трансформаційного суспільства.

Як показує світовий досвід, з розвитком ринкових відносин роль держави у розподільчих процесах лише зростає і бюджет стає найбільш дієвим засобом для забезпечення загальної фінансової безпеки та стійкого економічного зростання. Фундаментальні зміни, що відбулися останніми роками у фінансовій сфері України поряд з глобалізаційними процесами, зумовили необхідність узагальнення та формулювання основних результатів та проблем, які виникають у ході становлення та реформування бюджетної системи України. Саме з метою одержання сучасних знань з організації та функціонування бюджетної системи і бюджетно-податкової політики України, розроблено цей навчальний посібник.

З метою закріплення теоретичних знань з дисципліни «Бюджетна система» і перенесення їх у практичну площину, в навчальний посібник включено практичні завдання у вигляді структурованих, неструктурованих та творчих кейсів, навчальних задач, а також планів семінарських занять, в результаті виконання яких у студента повинна сформуватися цілісна система теоретичних знань та практичних навичок, що у майбутньому може бути використана у практичній діяльності фахівця, пов'язаній з необхідністю самостійної оцінки економічних процесів, що відбуваються у суспільстві та тенденцій розвитку фінансових відносин як на макро- так і макрорівнях.

З'ясування глибинних засад та особливостей бюджету держави можливе за умови використання діалектичного методу як способу і мистецтва вирішення таких проблем, як визначення протилежностей, аналіз і розмежування, їхній синтез в деяке ціле, розкриття руху і розвитку відповідних структур, напрямів, тенденцій, та застосування схеми навчання: «сутність – явище – дійсність».

Кейс-метод вважається ефективним інструментом навчання, що дозволяє набути навичок використання теоретичного матеріалу для аналізу практичних проблем, навичок вибору та організації пошуку основної інформації, вироблення вмінь формулювати питання та розробляти план дії; формування вмінь самостійно приймати управлінські рішення в умовах невизначеності, використовуючи інформацію групового аналізу ситуації; формування та розвитку навичок критичного мислення та конструктивної критики, навичок ясного та чіткого висловлювання і відстоювання власної позиції в різних формах (письмово, на диспуті в малих групах, у виступі перед аудиторією); формування навичок оцінювати ситуацію і прийомів всебічного аналізу ситуацій та прогнозування варіантів розвитку ситуації.

Метою роботи над кейсом є розвиток широкого спектру навичок (аналітичних – вміння аналізувати, представляти та добувати інформацію, класифікувати та структурувати дані, виділяти суттєву та несуттєву інформацію, логічно мислити; практичних – формування навичок використання теорії, методів та принципів на практиці; творчих – вміння генерувати альтернативні рішення; комунікативних – вміння вести дискусію, переконувати, використовувати наочний матеріал) та особистих компетенцій майбутніх фахівців у сфері фінансів.

Робота над кейсом повинна забезпечити набуття вміння вирішувати складні неструктуровані проблеми, які неможливо вирішити аналітичним способом, що передбачає розбір конкретної ситуації з певного сценарію, «мозковий штурм» в мережах малої групи, публічний виступ із представленням та захистом запропонованого рішення та передбачає два етапи: самостійна робота (студенти самостійно розглядають кейс, підбирають додаткову інформацію і літературу для його вирішення) і робота в аудиторії (контроль знань студентів на предмет знання теоретичних засад досліджуваної проблеми та фактів кейсу, що розбирається; з'ясування центральної проблеми, яку необхідно вирішити; дискусія в малих

групах, оприлюднення результатів дискусії, виступи і доповнення членів групи, підведення підсумків пропонованих рішень по ситуації кейсу). Достатньо висока складність пізнавальних проблем, які потрібно вирішувати студентам та логічний ряд запитань щодо пізнавальної проблеми кейсів, складених на основі даних офіційної статистики та наукових досліджень, повинні забезпечити високу ефективність навчання кейс-методом для вивчення і розуміння практичних проблем бюджетної системи України.

Запропоновані умови задач та наведені приклади розв'язку дають можливість студентам набути вміння провести аналіз структури і динаміки бюджетних показників та елементів кошторису бюджетної установи; провести розрахунок надходжень до бюджетів основних бюджетоутворюючих податків і зборів, здійснити розподіл податкових надходжень між відповідними бюджетами; розрахувати допустимий, у відповідності з нормами бюджетного законодавства, обсяг державних та місцевих запозичень; провести нарахування оплати праці працівників бюджетної сфери.

Доповнюють практикум з «Бюджетної системи» семінарські заняття, що є полягають у поглибленому самостійному вивченні студентами за поданим планом окремих питань лекційного курсу шляхом опрацювання законодавчих і нормативно-правових актів, навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури.

Навчальний посібник призначено для студентів економічних спеціальностей вищих закладів освіти, також його можна рекомендувати аспірантам, викладачам, науковим та практичним працівникам, працівникам фінансових органів та установ, як для вивчення дисципліни «Бюджетна система» так і для самопідготовки і індивідуального розвитку.

Автори щиро вдячні рецензентам (проф. Іванову Ю.Б., проф. Крупці М.І., проф. Пасічнику Ю.В.) за приділену увагу висловлені цінні зауваження та пропозиції щодо удосконалення навчального посібника.

Для вивчення дисципліни «Бюджетна система» пропонується наступний розподіл навчального часу: